

LICHT- EN SCHADUWBEELDEN

UIT DE

BINNENLANDEN VAN JAVA.

Over het karakter, de mate van beschaving, de zeden en gebruiken der Javanen; over de invoering van het Christendom op Java, het bezigen van vrijen arbeid en andere vragen van den dag.

VERHALEN EN GESPREKKEN

DER GEBORGENS

DAG EN NACHT;

VERZAMELD OP REIZEN DOOR GEBERGTE EN BOSSCHEN, IN DE WONINGEN VAN ARMEN EN RIJKEN.

MEDEGEDEELD

DOOR

Dr. F. W. JUNGHUHN.

Vijfde herziene en vermeerderde druk.

AMSTERDAM,
F. GÜNST.
1867.

spoorden derhalve de *koelies* aan om zich zoo veel mogelijk te haasten. Dit was echter geen gemakkelijke zaak; want zij lagen nu eenmaal op den grond en prevelden in hun gewone zorgeloosheid: „het dorp ligt immers in onze onmiddellijke nabijheid, wij zullen er nog vroeg genoeg aankomen”. Zonderling, dat de Javanen de despotieke bevelen hunner eigen hoofden zoo gaarne en zoo gewillig gehoorzamen, terwijl noch verzoek, noch geld, noch goede woorden van een Europeër in staat zijn, hen te bewegen tot eenig vrijwillig dienstbetoon. Te Oewoetagnis hadden wij reeds een vol uur op versche *koelies* moeten wachten; hier hadden wij andermaal oponthoud, en wij waren eindelijk nog zeer verblijd, dat wij onze goede dragers na een half uur wachters op nieuw op de been konden krijgen.

Eenmaal op weg zijnde, verhaastten wij onze schreden, daalden, langs den met geboomte begroeiden dalwand naar beneden en kwamen tegen 5 ure in den bodem der kloof aan, waar wij de Tji-Ikal over moesten. Ter plaatse waar wij aan de beek kwamen, was de waterstand echter te hoog om te kunnen doorwaden; al zwemmende den overkant te bereiken, hieraan viel evenmin te denken, wegens den snellen stroom en de zware rotsblokken, waartegen het water in zijn vaart schuimend bruiste, gesteld al dat wij de *koelies* met onze pakkage hadden willen verlaten. Wij volgden derhalve den raad des *loerah*, gingen ongeveer een kwartier uurs lager dalafwaarts, waarbij wij nu eens den oever volgden, dan weder ons een weg baanden door het nabij gelegen geboomte; eindelijk kwamen wij in een streek aan, waar de dalbodem een breedte had van verscheiden duizend voet en de stroom, die in verschillende armen verdeeld en veel ondieper was, een geringer snelheid bezat. Hier klommen wij derhalve afwaarts in de rivierbedding, en sprongen moedig in het water. Mijn broeder NACHT en ik gaven den anderen een goed voorbeeld, en de *koelies* volgden ons de een na den ander: reeds waren wij den eersten, kleineren arm al wadende doorgestaan, hadden wij een rolsteenbank (een eiland tusschen twee armen van den vloed) bereikt, en stonden wij gereed om den tweeden arm te door-

waden, toen plotseling van den dalwand, langs welken de achtersten van onzen tocht nog afklommen, de kreet ons te gemoet klonk: „*Bandjer!* Terug, terug! Redt u! *Bandjer!* *Bandjer!*”

Deze woorden oefenden op de *koelies* die achter ons aankwamen, een aan tooverkracht grenzende werking uit; want plotseling maakten zij rechtsomkeer, terwijl zij met de pakkage, welke zij op hoofd of schouders droegen, meer door het water sprongen dan liepen; zonder veel te vragen, zonder om te zien, zelfs zonder te denken — want ter nauwernood herinnerde ik mij vluchtig de geschiedenis van Lot's huisvrouw en van de zoutzuil naar de bijbelsche verdrinking — volgden wij hen ijlend na, terwijl een vreeselijk, steeds nader komend gebruis ons in de ooren dreunde. Wij hielden niet op, dan nadat wij de dalhelling tot zóó ver hadden beklommen, dat wij zekere hoogten boven den oever hadden bereikt, waar wij schier ademloos op den grond vielen en omzagen: — eene bruine massa welke zich berghoog verhief, wentelde over den dalbodem naar beneden; verbrijzelde boomstammen rezen hier en daar er uit op; rotsblokken werden met donderend gedruisch voortgestuwd; nieuwe, meer vloeibare massa's, welke schuimend voorwaarts bruisten, stortten zich over dezen dam heên, verbraken hem, verdeelden zich, breidden zich uit, en — binnen weinige minuten was de gansche breede dalbodem, welke wij op het punt hadden gestaan om door te trekken, herschapen in een hol staand meer van bruinachtig troebel water, dat met pijlsnelle vaart schuimend en spattend voortijlde, boomstammen en geheele uit den grond gerukte boomen met zich voerde, en wel met zulk een kracht, dat de grootste rotsblokken om hun as wentelden, en de rolsteenbank waarop wij zoeven hadden gestaan, in één oogenblik was vernield en weggestuwd; — het was een verheven, vreeselijk woest tooneel, dat wij in stomme verbazing aanschouwden, vervuld van dankbaarheid over de redding, welke wij hadden ondervonden, terwijl het gekraak der verbrijzelde boomen, het schuimen en bruisen der watermassa, het geklots der rotsblokken en het ratelen der millioenen voortgezweepte steenen der rolsteenbank een enkel vreeselijk gedruisch

veroorzaakten, waarboven slechts nu en dan het donderend gekraak van een instortenden *oeroek* zich liet vernemen. Tot in het binnenste van ons gemoed geschokt, beschouwden wij dit oproer, maar stonden sprakeloos, want niemand was meer in staat zijn eigen stem te hooren. Het was een *bandjer* wat wij voor oogen hadden, dat is: een ver buiten haar oevers tredende beek, ten gevolge van den toevloed van water, ontstaan door zwaren regen in het verwijderde gebergte, waardoor nu de woedende stortvloed was geboren, die alles vernielde of verbrijzelde, wat hij op zijn weg ontmoette. Waar de kloof smal en de wanden, die haar ter wederzijde insloten, steil waren, werd de voet dezer zijwanden door de schuring der rotsblokken, welke het water met zich voerde, zoodanig uitgehold en weggespoeld, dat *oeroeks*, dat wil zeggen, aard- en bergstortingen ontstonden; uitgestrekte gedeelten van het gebergte, met wouden en alles wat zich er op bevond, gleden op die wijze met donderend geweld naar beneden in de kloof, en vormden een dam, waartegen de steeds toenemende watermassa werd opgestuwd, totdat zij den puinberg voortduwde en doorbrak. Niet ver beneden van de vlakkere plaats waar wij stonden, en waar het dal zich trogvormig verbreedde, werd zulk een enge kloof gevonden, vóór welke het water, dat door nieuwe, van het gebergte afstroomende massa's nog voortdurend werd vergroot, al hooger, en hooger, en eindelijk zóó hoog steeg dat de gansche vlakke dalkom, niettegenstaande deze een breedte had van minstens 2000 voet, binnen weinige oogenblikken in haar gansche uitgestrektheid met water was bedekt en herschapen in één enkel troebel meer van ongeveer 12 voet gemiddelde diepte, boven welks schuimenden spiegel slechts nog de toppen van enkele verbrijzelde boomstammen zichtbaar waren.

Hoe gering de afstand ook mocht zijn, welke ons scheidde van het dorpje, gelegen op den tegenover ons zich verheffenden berg, viel er nu toch aan geen voortzetting van den tocht te denken, en zulks te minder omdat de zon reeds ten ondergang neigde.

Wij zochten derhalve een vlakke plek in het woud tot legerplaats op, pakten onze koffers uit, hingen de hangmatten

tusschen boomstammen op, en trokken drooge kleederen aan, terwijl de Javanen kleine hutten bouwden, gevormd uit schuin tegen elkander geplaatste takken, die met wilde pisangbladeren werden bedekt. Eindelijk legden zij een aantal vuren rondom ons bivouak aan. Zij deelden ons even broederlijk mede van hun voorraad rijst (*nasi*, en nimmer onderneemt de Javaan een tocht zonder zich hiervan te voorzien), als wij hun van onzen wijn gaven. Wij zouden op die wijze echter een zeer schralen maaltijd hebben gehad, indien de *bandjer* ons niet geheel onverwacht aan een smakelijk stuk gebraden rundvleesch had geholpen. Eenige *koelies* namelijk, die aan den oever stonden om visch te vangen, welke door den *Bandjer* was bedwelmd, brachten ons ijlings bericht, dat twee rhinocrossen en een *banteng* (wilde stier) op den oever aangespoeld waren. — Dit was werkelijk het geval. Met vereende krachten trokken wij nu den stier op het drooge; het scheen dat hij eerst vóór korten tijd tusschen verbrijzelde boomstammen was gedood, want het bloed vloeide nog uit de versche wonden. — Zout, boter, een ijzeren pan (*koewali*), een paar ijzeren ketels en potten en andere dergelijke benoedigdheden (welke bij het reizen door de wildernissen onontbeerlijk zijn) hadden wij steeds bij ons. Zij kwamen ons ook nu uitmuntend te stade, want weldra hingen de beste stukken van den stier over het vuur te braden, terwijl andere met rijst in potten werden gekookt, om ons een krachtige soep te leveren. — Wijders werd bepaald, dat vijf Javanen, benevens twee van onze bedienden, met geweren gewapend, de wacht houden en door anderen om de drie uren zouden worden afgelost.

De avondschemerig nam spoedig toe, en wij kropen, na het houden van den maaltijd, vermoeid zijnde, in onze hangmatten. Slechts zelden vernamen wij nog het krijschend geluid van een over het dal vliegende pauw; maar nauwelijks was het licht der laatste zonnestrallen verbleekt, toen overal in het gansche woud insectenkoren begonnen te gonzen en te snorren. De Javasche spitsoorige honden der *koelies*, die vroeger langs den oever liepen rondsnuffelen, legden zich

trada maoe bekin bresih kopi, kapan trada soedah jang dapat printah; ter lebi jang soeka tinggal di roemah, dan majin sama dija poenja parampoean, tidoran di atas bale balé, — pidjit, pidjit, enak!" (Het is waar, mijnheer! 't is volkomen waar! De geringe man houdt niet van arbeiden, — wil de koffie niet schoon maken, wanneer hem dit niet is bevolen geworden; hij blijft veel liever te huis, om zich met zijn vrouw te vermaken, gemakkelijk op de *balé balé* te liggen, zich te laten strijken, kneden ¹⁾, lekker)! —

Weldra kwamen wij aan het einde van den koffietuin, en zagen ons omringd door de donkere schaduwen van het hoogstammige, oorspronkelijke woud, dat wij nu hadden bereikt, waar de wegen smaller, moeilijker te berijden en de bodem vochtiger, glibberiger werd. Wij bevonden ons nu ongeveer ter hoogte van bijna 4000 voet boven den spiegel der zee. De laatste sporen van menschelijk verkeer en menschelijke bedrijvigheid waren reeds geheel uit onze oogen verdwenen, en ter nauwernood verried nog hier en daar een voetstap, welke in den weeken, leemachtigen woudbodem zichtbaar was, dat somtijds een Javaan, met het doel wellicht om *rotan* te zoeken, deze wildernis doorkruist. Wij zetten onzen tocht voort, laugs smalle paden, gebaad door rhinocerossen en wilde stieren, door een maagdelijk woud, dat nog nimmer door de vernielende bijl was geschonden en ons wijd en zijd omgaf. Hoewel het gebergte hier geen vlakke vormt, maar doorsneden is met kloven en dalen, welker wanden en hellingen menigwerf zeer steil zijn, waartusschen meer of minder breedte, deels vlakke, deels zeer

¹⁾ *Pidjit* is de benaming, die aan een mechanisch geneesmiddel, namelijk, aan de manipulatie wordt gegeven, welke (gewoonlijk door een vrouwenhand) op de volgende wijze geschiedt: het geheel ontkleede en uitgestrekte lichaam wordt van de toppen der vingers en teenen tot aan het hoofd en terug, voornamelijk op de gewrichten en dikkere spieren, zacht gestreken, gekneed en gedrukt. Na sterke vermoeienis en hevige spierbeweging, of verslapping ten gevolge van overmatige hitte, heeft dit *Pidjiten* iets zeer verkwikkends en herstelt het de verloren krachten, maar wordt tevens menigwerf uitsluitend aangewend om de aangename gewaarwording, die het te weeg brengt.

oneffen bergruggen liggen, heeft het hier echter op dezelfde gemiddelde hoogte een zeer groote uitgestrektheid; dit gansche terrein nu, dat een lengte en breedte van verscheiden dagreizen heeft, is alom bedekt met oorspronkelijke wouden, waar slechts wilde dieren huizen.

De Javaan, die op warmte is gesteld, en hoofdzakelijk van de rijstteelt leeft, vermijdt zoo veel mogelijk het koele klimaat dezer hoog gelegen bergstreken, zoo lang althans het palmen en pisang voortbrengende heete laagland hem de vereischte ruimte verschafft tot verdere uitbreiding van den landbouw, door hem beoefend.

Het woud bestond nu eens hoofdzakelijk uit eiken en *podocarpus*-soorten, dan weder uit *poespa*-boomen (*Gordonia Wallichii*), op andere plaatsen uit Laurineën, waartusschen echter allerwege een groote menigte afzonderlijk staande individuen van andere, als *ki terong* (*Fagraea lanceolata*)-, *bengang* (*Thespesia altissima*)-, *palaglar* (*Dipterocarpus*)-, *kajoe soeren* (*Cedrela febrifuga*)-boomen en andere soorten werden aangetroffen; op de lijnrechte, zuilvormige stammen van dit geboomte verhieven zich de loofkroonen, die hoog boven onze hoofden één enkel bladerdak, één onafgebroken gewelf vormden, waaronder onze stem en het getrappel der paarden, als onder een hoogen koepel, dof weêrgalmden. Alle stammen en takken waren met dikke beddingen van mos, boomvarens en andere parasietplanten bedekt, waartusschen de prachtige, bontkleurige bloemen der Orchideën in het oog blonken. *Rotan*-soorten en andere lianen verbonden den eenen tak met den anderen, omslingerden met haar ranken stam op stam, strekten zich menigwerf in een dwarse richting van den eenen boom tot den anderen uit, en *cissus*- (wilde-wijngaard) ranken hingen, als reusachtige koorden, van de hoogste toppen der boomen tot op den grond, waar sierlijk gevinde boomvarens hun schermpjes uitbreidden over het dicht ineengegroeide kreupelhout. Hier en daar verhief zich de slanke stam van een *soewangkoeng*- (*Caryota*)-palm. Geen enkel plekje van den bodem, hoe gering ook, was onbedekt; ja, dicht aan den rand der kloven stonden nog boomzuilen ter hoogte van 100 voet en hooger, en vormden daar met

hun loofkroonen een gewelf, dat ver over den rand heên reikte. Op enkele plaatsen hing aan den top van een dergelijken boom een *cissus*-rank, en deze droeg aan haar uiteinde een nestvaren (*Asplenium Nidus* L.), een dicht ineengegroeide bos bladeren, die eene lengte hebben van 3 à 4 voet, en in den vorm van een rad of roos zijn geplaatst, — dan zweefden deze nestvarens, hoog boven den afgrond vrij in de lucht, als een lichtkroon, door den wind ginds en herwaarts geschommeld.

Indrukwekkend was de stilte, die in dit wijd uitgestrekte woud heerschten, gepaard aan het schemerachtige duister, dat onder het loofdak verbreid was, ook op het menschelijk gemoed een diepen indruk te weeg bracht, het tot nadenken stemde. Geen zonnestraal drong door het hooge gewelf, en het gesnap en geschater onzer vrolijke karavaan was, in overeenstemming met het oord, waarin wij ons bevonden, allengs verstomd, niettegenstaande ieder onbewust was van den geheimen invloed, daardoor op zijn gemoed te weeg gebracht. In diepe stilte bewonderden wij de grootheid der natuur. Ieder geruisch, ieder gesproken woord deed een echo ontwaken, en wijd in het woud weêrgalmde het schallend geluid van den koekoek (*Cuculus chalcites*), die zich van tijd tot tijd liet hooren, alsmede de diepe, koerende bas-toon der groote houtduif (*Columba aenea*), of het pikken der spechten, die tegen de boomstammen opliepen, — somtijds ook het gefluit van een *soerili*-aap (*Semnopithecus mitratus*), die zich bij onze nadering snel tusschen het loof verborg. Van de rhinocerossen (*badak*) en wilde stieren (*banteng*) hoorden wij niets en zagen slechts het spoor, dat zij in den weeken bodem hadden achtergelaten, en de groote eekhoortjes (*Sciurus bicolor*), die over de takken roudklauterden, veroorzaakten slechts somwijlen een licht geritsel in het loof, wanneer zij een buitengewoon grooten sprong van den eenen tak op den anderen gemaakt hadden. — Een paar malen verschrikte ons een dof, kort afgebroken gebrul, dat uit het diepste van den gorgel eens roofdiers scheen voort te komen en hol weêrgalmde door het woud; de paarden stapten echter rustig voort, want zij schenen den

klank te kennen van het geluid, waardoor de zwaarmoedige zwarte aap *loetoeng* (*Semnopithecus maurus*), hoezeer slechts zelden, de plaats verraadt waar hij zich in het loofgewelf ophoudt.

Menigwerf zagen wij ons genoodzaakt, steile kloven te doorklauteren, waarvan wij de aanwezigheid reeds op een aanmerkelijken afstand vernamen door het doffe bruisen der woudebeken, welke over haar bodem stroomden. Immer luider klonk ons dan bij het voortgaan het gedruisch der schuimende en cascaden vormende beek te gemoet, totdat wij, aan den rand der kloof aangekomen en door het donderend geklots der wateren verdoofd, ons verplicht zagen, elkander aan het oor te schreeuwen, om ons wederkeerig te doen verstaan. Dan klauterden wij te voet langs den steilen wand naar beneden, ons paard hij den teugel achteraan trekkende, waarbij het niet zelden gebeurde, dat het dier uitgleed en over zijn geleider heêntuimelde, of dat een al te stout ruiter, die niet had willen afstijgen, met zadel en al over den kop van het paard heêngleed. Beneden aangekomen zijnde, zetten wij ons weder in den zadel, en waadden, met hoog opgetrokken beenen te paard zittende, door den snellen stroom; het dier, dat tot den buik in het water stond, ging dan met langzame schreden voort en zette geen poot op den grond, dan nadat het eerst zorgvuldig had gevoeld, waar hij nederkwam; want het liep gevaar op de hobbelige rotsbedding te struikelen, of over de gladde rolsteenen uit te glijden, en met ruiter en al in het koele bad te storten. Hadden wij dan gelukkig, de een na den ander, den tegenovergestelden oever bereikt, dan moesten wij, de paarden bij den teugel leidende, weder op gelijke wijze de een na den ander tegen den steilen wand opklauteren, waarbij wij (mensen zowel als paarden) niet weinig te lijden hadden van kleine springbloedzuigers, *padjet* (*Hirudo zeylanica*), die in deze hoog gelegen wouden, vooral op dergelijke vochtige plaatsen en oevers van beken, bij millioenen worden gevonden. Zij springen van het eene blad op het andere, en kunnen zich in één zet, op een afstand van eenige voeten, vrij door de lucht voortbewegen. Daar zij, bij een lengte van een halven